

Тиньков О. М.*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології
Національного аерокосмічного університету
«Харківський авіаційний інститут»***Кузьміна С. В.***старший викладач кафедри психології
Національного аерокосмічного університету
«Харківський авіаційний інститут»*

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ПРОГРАМУВАННЯ ПСИХІКИ ЛЮДИНИ

APPLICATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGIES FOR PROGRAMMING THE HUMAN MIND

У статті розглядається феномен програмування психіки як один з ключових інструментів впливу на поведінку людини в сучасних умовах інформаційного суспільства. Програмування психіки трактується як систематичне формування і закріплення когнітивних, емоційних і поведінкових патернів за допомогою зовнішніх впливів – інформаційних, вербальних, візуальних, емоційних і технологічних. Особлива увага приділена співвідношенню понять «навчання», «маніпуляція» і «психічне програмування», а також їх відмінним ознакам і механізмам. На теоретико-методологічному рівні проаналізовано класичні та сучасні концепції впливу на свідомість: біхевіоризм, нейролінгвістичне програмування (НЛП), теорія інформаційного поля, концепції медіа-маніпуляцій та поведінкової психології. Автори виділяють основні механізми програмування психіки, включаючи повторення і підкріплення, впровадження смислових якорів, використання емоційних тригерів, а також вплив цифрових технологій і алгоритмів персоналізованого контенту. Розглядаються практичні приклади програмування поведінки в сферах освіти, маркетингу, політики та соціальної інженерії. Окрема увага приділяється етичним і правовим аспектам: проблемі меж допустимого втручання в особисту автономію, питанням відповідальності за формування поведінкових установок, а також викликам цифрової епохи, в якій психіка стає об'єктом цілеспрямованого програмування. Також розглядаються ризики та виклики, пов'язані з порушенням меж особистісної автономії, маніпуляцією свідомістю та втратою критичного мислення. На закінчення підкреслюється необхідність комплексного підходу до вивчення програмування психіки на стику психології, нейропсихології, філософії, права та інформаційних технологій – з метою вироблення ефективних та етично обґрунтованих стратегій взаємодії з людською свідомістю.

Ключові слова: свідомість, мислення, етика, програмування психіки, маніпуляція, інформаційні технології.

The article examines the phenomenon of mental programming as one of the key tools for influencing human behavior in the modern information society. Mental programming is interpreted as the systematic formation and consolidation of cognitive, emotional, and behavioral patterns through external influences – informational, verbal, visual, emotional, and technological. Particular attention is paid to the relationship between the concepts of “learning,” “manipulation,” and “mental programming,” as well as their distinctive features and mechanisms. At the theoretical and methodological level, classical and modern concepts of influencing consciousness are analyzed: behaviorism, neurolinguistic programming (NLP), information field theory, concepts of media manipulation, and behavioral psychology. The authors highlight the main mechanisms of mental programming, including repetition and reinforcement, the introduction of semantic anchors, the use of emotional triggers, as well as the influence of digital technologies and personalized content algorithms. Practical examples of behavior programming in the fields of education, marketing, politics, and social engineering are examined. Special attention is paid to ethical and legal aspects: the problem of the limits of permissible interference in personal autonomy, issues of responsibility for the formation of behavioral attitudes, as well as the challenges of the digital age, in which the psyche becomes the object of targeted programming. The risks and challenges associated with violating the boundaries of personal autonomy, manipulating consciousness, and losing critical thinking are also discussed. In conclusion, the need for a comprehensive approach to the study of mind programming at the intersection of psychology, neuropsychology, philosophy, law, and information technology – is emphasized with the aim of developing effective and ethically sound strategies for interacting with human consciousness.

Key words: consciousness, thinking, ethics, mental programming, manipulation, information technology.

Постановка проблеми. Розвиток людської цивілізації в епоху інформаційного суспільства знаменується подальшим ускладненням суспільної організації і, як наслідок, наростанням потреби в соціальному управлінні. Загострення цієї потреби дало потужний імпульс розвитку принципово нових методів і технологій управління: синергетичних, нейропсихологічних, нейролінгвістичних та ін. Особливе місце серед них займає програмування психіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Програмування психіки являє собою послідовний процес, що включає планування, компоновання, кодування та введення в психіку людини інформації з метою отримання певних реакцій у вигляді думок, образів, станів, бажань, мотивації та поведінки. Іншими словами, програмування психіки полягає у формуванні або зміні психічних структур (включаючи ментальні карти і програми) та індивідуальних

рис, які визначають поведінку особи (групи, суспільства) в певних ситуаціях і часто використовуються для маніпуляційних акцій [2; 5; 8].

Успішно запрограмована особа діє подібно до робота, механічно реагуючи на певні символи-команди. Як зазначає американський журналіст Пол Кіган, який пройшов курс навчання в тренінговому центрі «Енергія життя», що використовує ментальне програмування, за допомогою тренінгів «людей можна перетворити на пучок рефлексів. За певних обставин і контрольованих умовах вони виконуватимуть майже все, що їм накажуть» [6; 7].

Ментальне програмування може здійснюватися на різних рівнях: окремої особи (часто з метою психотерапії); компаній (організацій) та держави в цілому. В управлінських цілях воно застосовується переважно на двох останніх рівнях: окремих організацій у сфері бізнесу та в галузі державної політики.

Міжнародна організація зі стандартизації (ISO) запровадила стандарт ISO/IEC 42001:2023, що визначає вимоги до створення, тестування, впровадження, підтримки та постійного вдосконалення систем штучного інтелекту. Цей стандарт може застосовуватися у діяльності будь-яких установ чи організацій, незалежно від їхнього профілю роботи. В Україні також стартував процес правового регулювання штучного інтелекту з огляду на міжнародні стандарти в цій сфері. Міністерство цифрової трансформації оприлюднило «Дорожню карту з регулювання штучного інтелекту в Україні», а також представило методичні матеріали під назвою «Права людини в епоху штучного інтелекту: виклики та правове регулювання» [1].

Спеціалісти у галузі штучного інтелекту ведуть дискусії щодо визначення винної особи у випадку завдання шкоди автономною системою штучного інтелекту. Частина авторів вважає, що у разі негативної події, спричиненої дефектами конструкції пристрою зі штучним інтелектом, винним є виробник пристрою, тоді як у випадку програмного збою відповідальність покладається на розробника штучного інтелекту. Деякі експерти вважають, що обидва суб'єкти можуть бути винними одночасно. Проте для кожного конкретного випадку необхідно розробити правову основу для вирішення цього питання та опрацювати відповідні підходи, враховуючи ступінь небезпеки та інші характеристики системи штучного інтелекту [1; 3; 9].

Мета статті – виявити проблеми, пов'язані з феноменом програмування психіки як одного з ключових інструментів впливу на поведінку людини в сучасних умовах інформаційного суспільства.

Виклад основного матеріалу. Програмування психіки фактично позбавляє людину свободи вибору, обмежуючи її лише тими альтернативами, які передбачені ментальною програмою. У певних випадках такий вплив може бути відкритим і навіть сприйматися добровільно.

Наприклад, у психотерапії людина самостійно погоджується модифікувати певні аспекти своєї психіки, як-от за допомогою НЛП позбутися способу мислення, що стримує її особистісний розвиток, або

прийняти ефективну модель сприйняття, створену на основі досвіду видатних особистостей, таких як Ейнштейн. В таких умовах змінюється лише конкретна частина психічної структури, узгоджена задалегідь, без використання цього впливу для маніпуляції її свідомістю. При цьому людина зберігає контроль над власними рішеннями.

Розглянемо такий аспект, як маніпулятивне психо-програмування, при якому сам факт впливу, його цілі та результати приховуються від об'єкта. У процесі такого програмування людину позбавляють можливості контролювати те, що відбувається з її свідомістю. Мета маніпулятивного впливу полягає в тому, щоб забезпечити у майбутньому необхідні реакції об'єкта шляхом формування заданих способів сприйняття реальності, оцінки ситуацій і поведінки.

Цей тип програмування дозволяє ефективно керувати людиною через створення специфічних психічних структур, які визначають її зовнішньо вільні дії. Крім того, такі структури можуть слугувати основою для стимулюючого впливу, який направлятиме поведінку відповідно до закладених програм. Наприклад, якщо людину чітко запрограмовано на безумовне прагнення до кар'єрного зростання, вона одночасно докладатиме власних зусиль для підвищення на посаді і буде надзвичайно чутливою до кар'єрних стимулів, які використовує керівництво.

Програмування психіки за своєю суттю належить до непрямих і неімперативних методів управління, оскільки воно не вимагає безпосереднього нав'язування вимог до об'єкта впливу та відбувається майже непомітно. За допомогою цього підходу системно формуються певні особистісні риси індивіда. У такому контексті програмування психіки стає важливою складовою процесу формування особистості, доповнюючи стихійну соціалізацію, навчання та виховні процеси.

Ключові особливості програмування психіки, у порівнянні з традиційними, переважно раціональними методиками формування особистості, включають наступне.

1. Високий рівень свідомої та цілеспрямованої дії. Програмування завжди базується на чітких і конкретних цілях, доставляючи прогнозовані психічні чи поведінкові реакції. Воно передбачає акумулювання необхідних ресурсів і визначення коротких термінів для досягнення поставлених результатів.

2. Використання сучасних наукових методологій і технологій впливу, а також традиційних технік навіювання чи зомбування, успадкованих із релігійних груп або сект. Сьогодні до нових способів програмування відносять методи психології (включно з НЛП), лінгвістичні, кібернетичні, соціо-синергетичні підходи та інші.

3. Можливість створення цілісних поведінкових програм, замість окремих орієнтацій чи мотивацій. У результаті змінюються цінності, усвідомлення, життєва філософія та світогляд особистості.

4. Тривалий і стійкий характер ефекту. Програма, закладена під час такого впливу, може залишатися

актуально протягом усього життя і не піддаватись легкому перегляду чи зміні навіть під впливом практичного досвіду.

5. Залучення сучасних технічних засобів, таких як телебачення, відеоапаратура, комп'ютери та радіо, для забезпечення психологічного та поведінкового програмування.

6. Безальтернативність результату. Програмований об'єкт діє лише у рамках закладеної програми без можливостей для самостійного вибору чи адаптованої реакції.

7. Відносна економічність у порівнянні з традиційними методами мотивації через переконання, матеріальне стимулювання чи покарання.

8. Прихований характер впливу. У більшості випадків справжня мета програмування залишається невидимою для об'єкта. Варто зазначити, що винятком є терапевтичне програмування, яке виконується із погодженням пацієнта, наприклад для лікування фобій.

9. Висока швидкість та ефективність змін. Психопрограмування дозволяє суттєво пришвидшити трансформацію особистості у порівнянні зі звичайними раціональними методами впливу, як-от навчання.

Цей набір характеристик – особливо скритність, безальтернативність виконання програми, стійкість результатів та швидкість досягнення цілей – роблять психопрограмування привабливим засобом управління для багатьох керівників. Попри певні досягнення у галузі психопрограмування, у традиційному суспільстві ніколи не існувало наукових засобів масового чи державного програмування свідомості на високому рівні. В управлінні переважно використовувалися класичні методи стимулювання та покарання.

Безумовно, діяльність більшості сучасних великих тренінгових компаній не обмежується лише тренінгами ментального програмування. Вони застосовують різноманітні, зокрема раціональні, форми навчання та розвитку персоналу. Проте, в останні десятиліття у світі спостерігається помітне зростання питомої ваги психопрограмування.

На основі аналізу методів і прийомів, що використовуються в маніпулятивних психотренінгах, можна виділити загальну модель такого тренінгу. Вона являє собою систему дій, спрямованих на програмування працівника. Основними елементами цієї моделі є наступні.

1. Введення особи в особливий, трансний стан свідомості, що дозволяє ефективно впроваджувати в її підсвідомість нові цінності та програми поведінки. Процес введення в транс відключає розум і критичне мислення, що дає можливість швидко, без використання будь-яких аргументів, записувати в мозку людини певну інформацію, закладати емоційно-поведінкові установки та, таким чином, зумовлювати її майбутню поведінку.

2. Руйнування існуючої системи цінностей, а також основ Я-концепції. Це досягається через негативну інтерпретацію минулого життя та колишніх цінностей, а також різного роду принижень, яким

піддається особа під час тренінгу, що руйнують структуру її самосвідомості.

3. Впровадження, головним чином, у підсвідомість нових, спрощених програм сприйняття дійсності та реагування на неї. Ці програми не передбачають рефлексії, сумнівів, критичного сприйняття дійсності, власної думки та її відстоювання. Вони орієнтовані на мотивацію трудової та організаційної активності в заданих межах, визначених керівництвом. Загалом, вони базуються на конформізмі та прийнятті дійсності такою, якою вона є, повністю виключаючи будь-які форми протестної поведінки. Для досягнення особистого успіху учасники тренінгів «повинні прийняти те, що неможливо змінити, і навчитися жити в ньому».

Маніпулятивне психопрограмування сприяє формуванню певного типу особистості працівника. Це «одномірне» (Г. Маркузе) особа, яка повністю підпорядкована керівництву, не шкодує зусиль, часу та здоров'я для досягнення корпоративних цілей і розвитку власної кар'єри, готова на все заради виконання вимог начальства та впевнена в успіху. Керівники, які пройшли таке психопрограмування, також характеризуються прагненням до влади та тотального контролю над підлеглими. Вони часто спонукають своїх працівників до неоплачуваної понаднормової роботи, вимагаючи повної відданості інтересам компанії, навіть у вільний час. Іншими словами, основною метою маніпулятивного психопрограмування є формування людини-робота, готової виконувати будь-які накази керівництва.

Звичайно, діяльність більшості сучасних великих тренінгових компаній не обмежується лише тренінгами ментального програмування. Вони застосовують різноманітні, зокрема раціональні, форми навчання та розвитку персоналу. Проте в останні десятиліття у світі спостерігається помітне зростання питомої ваги психопрограмування.

Маніпулятивне психопрограмування за своєю суттю є тоталітарним, оскільки спрямоване на досягнення повного контролю над свідомістю та психікою людей, що є однією з найважливіших ознак тоталітаризму. Завдяки психопрограмуванню, яке базується на організованій на державному рівні систематичній пропаганді цінностей та ідеалів споживчого суспільства, деяким компаніям, зокрема американським і японським, вдалося сформувати масовий тип працівника, для якого характерні бездуховність, небажання розмірковувати про «високі матерії», відсутність критичного аналізу фактів, а також звичка механічно позитивно реагувати на символи багатства, кар'єри та успіху. Таким типом особистості легко управляти, маніпулюючи матеріальними та кар'єрними стимулами.

Штучний інтелект активно взаємодіє з людьми, одночасно впливаючи на їх свідомість і використовуючи інформаційні алгоритми для реалізації цього. У свою чергу, люди також можуть маніпулювати ШІ, щоб той здійснював маніпуляції з іншими людьми. Це взаємодія охоплює три основні типи людського програмування.

Нейро-лінгвістичне програмування (НЛП). Спершу нейронні мережі використовували НЛП як основу впливу на людську свідомість. Система аналізу мовні патерни та особливості мислення, допомагаючи формувати бажані реакції у людини.

Нейро-семантичне програмування (НСП). Це сучасніший метод впливу, який проник глибше в психіку. НСП є ближчим до ШІ, оскільки нейронні мережі самі по собі функціонують як семантичні конструкції, побудовані на мовних алгоритмах. Завдяки цьому ШІ ефективно програмує взаємодію з людьми.

Нейро-символічне програмування (НСАІ). Цей підхід інтегрує нейронну та символічну архітектуру, об'єднуючи їхні переваги для створення надійного ШІ. Такий ШІ здатний проводити когнітивне моделювання, розмірковувати та вчитися. Штучний інтелект впливає на поведінку людей через різноманітні канали: гаджети, Інтернет, телебачення, радіо, соціальні мережі та засоби масової інформації. Технології маніпуляції через ці системи стають дедалі складнішими.

Сучасні платформи, наприклад, YouTube чи Netflix, використовують ШІ для аналізу поведінки користувачів: переглядів контенту, пошукових запитів, соціальної активності. На основі отриманих даних технологія пропонує персоналізований контент і рекламу, що збільшує ймовірність залучення уваги користувача.

Боти на базі ШІ часто створюють ілюзію популярності певних думок у соціальних мережах, мотивуючи людей слідувати створеним шаблонам. ШІ генерує реалістичний медіаконтент, який може впливати

на громадську думку або вводити глядачів в оману.

Використовуючи технології виявлення емоцій, ШІ адаптує свої відповіді для маніпуляції настроєм користувача – наприклад, при виявленні розчарування приховане стимулювання може виглядати як «вигідна пропозиція».

Завдяки аналізу великого обсягу даних ШІ здатний прогнозувати поведінку людини і, відповідно, непримусово скеровувати її в заданому напрямку. Попри багато можливостей із позитивним впливом – наприклад персоналізація контенту чи покращення якості послуг. Однак існує ризик неправильного використання цих технологій заради прибутку чи влади, що може завдати шкоди користувачам.

Висновки. У сучасному світі маніпулятивне психо-програмування все більше використовується для досягнення не лише економічних, а й політичних цілей. Потенціал ШІ в маніпулюванні людською поведінкою є багатограним, несе як позитивні зміни, так і загрози. Освіченість у цих питаннях і вдосконалення заходів безпеки дадуть змогу захиститися від небажаних маніпуляцій. Прозорість технологій, контроль з боку користувачів і дотримання етичних норм розробниками залишаються головними принципами для мінімізації ризиків та максимізації вигоди від використання штучного інтелекту.

Таким чином, ефективне та етичне програмування психіки вимагає ретельно продуманої методології, заснованої на наукових даних і гуманістичних принципах, що забезпечують всебічний розвиток особистості та підготовку до життя в складному соціальному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Права людини в епоху штучного інтелекту: виклики та правове регулювання : Методичний матеріал. (Міністерство цифрової трансформації України, 2024). 44 с.
2. <https://drive.google.com/file/d/1YLB1X8wCMQi3g8LjPsERa2b58GM1fRS2/view> (дата звернення: 01.05.2024).
3. AI and the future of skills, Volume 1: Capabilities and assessments. OECD Publishing. 2021. 200 p. https://www.oecd.org/en/publications/ai-and-the-future-of-skills-volume-1_5ee71f34-en.html.
4. Artificial intelligence act: Council and Parliament strike a deal on the first rules for AI in the world. Council of the EU : Press release. 2 February 2024. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/12/09/artificial-intelligence-act-council-and-parliament-strike-a-deal-on-the-first-worldwide-rules-for-ai/> (in English).
5. ISO/IEC 42001:2023 (E). Information technology – Artificial intelligence. Management system. First edition 2023 – 12. International standard. Geneva, 2023. URL: https://webstore.iec.ch/preview/info_isoiec42001%7Bed1.0%7Den.pdf.
6. Duan, Y., Edwards, J. S., & Dwivedi, Y. K. Artificial intelligence for decision making in the era of Big Data – evolution, challenges and research agenda *International Journal of Information Management*. 2019. Vol. 48. P. 63-71. DOI: 10.1016/j.ijinfomgt.2019.01.021.
7. Salatino A., Prével A., Caspar E.A., Lo Bue S. Influence of AI Behavior on Human Moral Decisions, Agency, and Responsibility. *Scientific Reports*. 2025. Vol. 15, Article 15532. P. 211-218.
8. Samia Kabir, David N. Udo-Imeh, Bonan Kou, and Tianyi Zhang. 'Is Stack Overflow Obsolete? An Empirical Study of the Characteristics of ChatGPT Answers to Stack Overflow Questions' Proceedings of the CHI. *Conference on Human Factors in Computing Systems* (May 11–16, 2024, Honolulu, HI, USA). P. 1-17 <https://doi.org/10.1145/3613904.3642596> (дата звернення: 02.05.2024).
9. Selwyn, N., Nemorin, S., Bulfin, S., & Johnson, N.F. Algorithms in education: What's missing? *Learning, Media and Technology*. 2020. Vol. 45, № 3. P. 290-302.
10. https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKewiMIYmK_4KPAxXHEXAIHRIRK5IQFnoECBYQAQ&url=https%3A%2F%2Ffiles.eric.ed.gov%2Ffulltext%2FEJ1301767.pdf&usq=AOvVaw0ZPh15DCJQmMtxX4uRB1-&opi=89978449.
11. Zeide, E. Artificial intelligence in higher education: Applications, promise and perils, and ethical questions. *Educause Review*. 2019. P. 31-39. <https://er.educause.edu/-/media/files/articles/2019/8/er193104.pdf>

Дата першого надходження рукопису до видання: 14.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 03.09.2025

Дата публікації: 30.09.2025